

**BRONNEN VOOR DE HEDENDAAGSE GESCHIEDENIS
IN DE KERKELIJKE ARCHIEVEN VAN HET BISDOM GENT
EEN OVERZICHT**

door

Jan ART

Aspirant Nationaal Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek

Met het oog op de opstelling van een studie over kerkpraktijk en priesterrekrutering in het bisdom Gent gedurende de 19de eeuw, werd getracht de bronnen te inventoriëren die hiervoor, en voor de hedendaagse kerkelijke geschiedenis van het bisdom Gent in het algemeen, in aanmerking kwamen. Dank zij de steun van het Interuniversitair Centrum voor Hedendaagse Geschiedenis is men erin geslaagd, naast een inventaris van het bisschoppelijk archief te Gent, via een rondvraag, een indruk te geven der bestaande archieven die nog berusten in de verschillende parochies, kloosters en katholieke onderwijsinstellingen.

Het bondige verslag dat hierover volgt wil helemaal niet volledig zijn. Niet alleen hebben niet alle aangeschreven instanties op de rondvraag geantwoord, vele kerkelijke archieven moeten nog berusten in handen van private personen of plaatselijke bibliotheken. Niettemin hopen we door wat volgt, toch een eerste gids te verstrekken aan de historici die zich in deze nog quasi volledige terra incognita wagen.

1. HET BISSCHOPPELIJK ARCHIEF TE GENT

Buiten de gedeeltelijke chronologische inventaris opgesteld gedurende de vorige eeuw door kan. Lavaut, en bijgevuld door zijn opvolgers tot ca. 1880, bestond er van dit archief geen overzicht. Hierdoor was de toegankelijkheid ervan in hoge mate bemoeilijkt. Met de medewerking van archivaris lic. Ascoop zijn vandaag steekkaarten opgesteld die als voorlopige inventaris kunnen fungeren.

Vermits er van continuïteit in de bisschoppelijke administratie weinig sprake was, doordat iedere nieuwbenoemde verantwoordelijke

de taken herverdeelde, was het herkomstbeginsel moeilijk toe te passen. Daar komt bij dat de vroegere archivariissen reeds enkele reeksen hadden samengesteld die onmogelijk binnen een redelijk tijdsbestek konden geherklasseerd worden. Het gevolg hiervan is een vrij kunstmatige en enigszins tweeslachtige ordening die bovendien, door de moeilijke omstandigheden waarin de klassering moest gebeuren, vanuit een vooropgesteld schema werd opgesteld. Sommige documenten die normaal een geheel zouden moeten vormen, liggen dan ook nu nog over verschillende fondsen verspreid. Mits enig geduld is het nochtans mogelijk deze aan de hand van de steekkaarten terug te vinden.

Theoretisch mocht het archief geklasseerd van 1802 tot 1917, de dood van Mgr. Stillemans. Daar het hier echter een levend archief betreft, is het zo dat nog verschillende documenten die het begin van onze eeuw aanbelangen in de secretariaten berusten. Anderzijds lopen sommige reeksen (bv. kerkbegrotingen, parochiebundels) tot ver voorbij 1917. Al bij al mag toch gezegd dat het ganse archief in zijn volledigheid tot ca. 1900 is opengesteld.

Overzicht

A. BRIEFWISSELING VAN DE BISSCHOP

1. met het provinciebestuur of het ministerie belast met de zaken van eredienst, over niet strikt parochiële aangelegenheden
 - losse stukken
 - registers der in- en uitgaande correspondentie
2. met de pauselijke administratie te Rome
 - hoofdzakelijk handelend over aangelegenheden van kerkelijk recht
 - relationes der bisschoppen
 - nieuws van agenten ter plaatse (o.m. Belgisch College te Rome)
 - registers der in- en uitgaande correspondentie
3. met de nuntiatuur
4. met de andere bisschoppen
5. met de clerus
 - a. de dekens (zie ook de bundels der dekenijen)
 - b. de pastoors (zie ook de parochiebundels)
 - c. de mannelijke kloostergemeenten
 - d. de vrouwelijke kloostergemeenten (naast gewone brieven, ook rekeningen, regels, rapporten, bouwplannen e.d.m.)
 - e. de bisschoppelijke colleges
 - f. Katholieke Universiteit Leuven
 - g. Amerikaans Seminarie Leuven
 - h. alleenstaande priesters
 - i. missionarissen

6. met private figuren
 - a. uitgesproken politieke correspondentie
 - b. persoonlijke relaties van de bisschop (diocesane werken)
7. met clerus en kerkvolk : de gedrukte mandementen en herderlijke schrijvens.

**B. STUKKEN UITGAANDE VAN OF TER GOEDKEURING VOORGELEGD AAN DE
BISSCHOPPELIJKE ADMINISTRATIE**

1. broederschappen en werken (registers, rekeningen, regels)
 - a. St.-Pieterspenning
 - b. Werk der Vlamingen
 - c. H. Kindsheid
 - d. Vincentius à Paulo
 - e. Propagandae Fidei
 - f. overigen
2. liturgie (richtlijnen, kerkmuziek, relikwieën...)
3. pers en boekwezen (opdrachten, censuur, comité voor het goede boek...)
4. onderwijs (inspectie, statistiek, diocesaan schoolcomité, reglementen, prospectussen...)
5. Katholieke Universiteit Leuven
6. priestervorming (seminarie, concursussen, priesterconferenties, examens...)
7. overige administratie (hoofdzakelijk getuigschriften).

C. REEDS AANGELEGDE REEKSEN OF DOSSIERS

1. Reeksen
 - a. parochies (alfabetisch gerangschikt. Omvatten briefwisseling van pastoor met bisschop van begin 19de eeuw, processen-verbaal der zittingen van de kerkfabriek, briefwisseling met provincie of ministerie over strikt parochiële aangelegenheden)
 - b. dekenijen (dekanale verslagen van vóór 1850, briefwisseling tussen deken en bisdom met rapporten over bepaalde aspecten van het district, acta van de pastoorkapittels en der priesterconferenties)
 - c. kerkfabrieken : rekeningen en begrotingen
2. Registers
 - a. Acta episcopatus of vicariatus (ook van het Anc. Reg.)
 - b. personeelsregisters
 - c. correspondentieregisters
 - d. huwelijksregisters
 - e. collectes
 - f. dubbels Doopsel- en Huwelijksregisters
3. Dossiers

O.m. Kerkhoven, Daens, Vaticaans Concilie, Le Grelle (zaakgelastigde van het bisdom), Heiligverklaringen, K.U.L., J.F. Van de Velde, Militie, Wet op het tijdelijke der eredienst, Question sociale, Bisschoppelijk paleis, e.d.m. De dossiers die het onderwijs aanbelangen (lager of middelbaar) werden onder B,4 gerangschikt.

D. HERRAANGELEGDE REEKSEN

1. Dekanale en bisschoppelijke visitaties, enkwesten die geen onderwijs-aangelegenheden raken
2. Personalía en biografisch materiaal
3. Kaarten en plannen
4. Fotografische documenten

2. ARCHIEVEN VAN PASTORIEN, DEKENIEN, KLOOSTERS EN ONDERWIJSINSTELLINGEN

De antwoorden die werden ontvangen op de rondvraag werden per gemeente gerangschikt. Naast de naam van de parochie of instelling wordt het adres aangeduid. De cijfers verwijzen naar de lijst die hierna volgt.

I : dekenien

1. dekanale verslagen
2. acta van pastoorapittels of priesterconferenties
3. acta decanatus, dekenhandboek
4. gegevens van algemene aard over kerkpraktijk (status animarum, aantal jaarlijkse communies, ledenlijsten van kerkelijke verenigingen etc.)
5. gegevens over of correspondentie met de pastoors, onderwijsinstellingen, kloosters of wereldlijke overheid van uw district
6. personalia van voorgangers

II : pastorien

1. processen-verbaal van de zittingen of rekeningen van de kerkfabriek
2. gegevens over de parochiële verenigingen (ledenlijsten, aantallen, reglementen)
3. gegevens over morele toestand en kerkpraktijk der parochianen
4. gegevens over kloosters, onderwijsinstellingen of andere kerkelijke organismen die zich op het gebied van de parochie bevinden
5. liber memorialis

III : kloosters

1. rekeningen
2. gegevens over aantal leden en hun bezigheden (aantal novicen, activiteiten op vlak van onderwijs of apostolaat)
3. personalia
4. gegevens over interne orde (reglementen, gebedenboeken, dagindelingen enz.)
5. verslagen van retraites, tijdschronieken, rapporten
6. het is mogelijk om voor bepaalde jaren het aantal leden der congregatie geboortedatum en plaats te kennen. Eventueel ook datum van professie, sociale afkomst, datum van overlijden.

IV : onderwijsinstellingen

1. rekeningen
2. gegevens over het onderwijzend personeel : aantallen per jaar, bedrijvigheid, bezoldiging, scholing, staten van dienst

3. gegevens over de leerlingen : aantallen per jaar, uitslagen, afkomst, toekomst, bonden van oudleerlingen
4. over het onderwijs : programma's, schoolboeken, schoolbibliotheek, para-scolaire activiteiten, schoolgelden
5. rapporten van de inspecteur, correspondentie met ouders, personalia

V : overige administraties

Afkortingen : P : Parochie
 Z : Zusters
 Prs : Paters
 Brs : Broeders

Aalst

P St.-Jozef : II,1,3
 P St.-Martinus, St.-Martensplein 5 : I,1,4,5; II,1,2,3,4
 P OLV-Bijstand, OLV-plein 10 : II,1,5
 Z Maria Onbevlekt, Vrijheidstr. 22 (vroeger klooster Brs van Maria en St.-Jan de Deo) : III,2
 Z Clarissen, St.-Annalaan 41 : III,1,2,4,5
 Z Zwarte Zusters, Kapellestraat 8 : III,2,4,6
 Prs Jezuieten, St.-Jozefscollege, Pontstraat 7 : III,1,2,3,4,5; IV,1,2,3,4,5

Aalter

P St.-Cornelius, Pastorij : II,1,2,3
 Z Beirnaert, Wingestraat 1 : IV,2,3,4

Afsnee

P St. Jan de Doper, Pontstraat 2 : II,1,2,3

Aspelare

P St.-Amandus, Pastorij : II,1,2,3,4,5

Astene

P St.-Amandus, Stationstraat 6 : II,1,2

Baasrode

P St.-Ursmarus, Dorpstraat 34 : II,2,3
 P Vlassebroek, Vlassenbroek 40 : II,1,2,3,4,5

Bachte-Maria-Leerne

P St.-Jan-Baptist, Pastorij : II,1,3
 P Bachte, Bachtekerkstraat 6 : II,1,2,3

Bazel

P St.-Pieter, Kruibekestraat 2 : II,1,2

Beerlegem

P St.-Andreas, Pastorij : II,1,2,5

Beervelde

P St.-Daniel, Pastorij : II,1,2

Belsele

P St.-Andreas, Dorp 90 : II,1,2,4

Belsele-Waas

P St.-Job Puivelde, Kemzekestraat 2 : II,1,2,3,4
V : deelnemers bedevaarten

Berchem

Z Immaculata, Neerstraat 29 : III,1,2,4; IV,4

Berlare

Z Vincentius-à-Paulo, Gaver 2 : IV,3

Beveren W.

P St.-Martinus, Markt 23 : I,1,4,5,6; II,1,2,4

Buggenhout

P St.-Amandus, Dries 58 : II,1,2

Deftinge

P St.-Ursmarus, Kerkstraat 5 : II,1,2,3,4,5

De Klinge

P OLV-Hemelvaart, St.-Gillisstraat 12 : II,1,2

Denderhoutem

P St.-Amandus, Pastorijweg 17 : II,1,2,3

Denderleeuw

P St.-Amandus, Dorp 18 : II,1,2,3,4

Dendermonde

P St.-Egidius, Brusselsestraat 67 : II,1,2,3,4

P OLV, Dekenij : I en II

Z Clarissen, Kerkstraat 42 : III,2,4,6

Dikkelvenne

P St.-Petrus, Nijverheidstraat 16 : I,4,6; II,1,2

Z Franciscanessen, Nijverheidstraat 29 : IV,1,3,4

Doel

P OLV, Pastorij : II,1,2

Drongen

P St.-Martinus, Dorp 1, Baarle : II,2,4; III,2,4

Prs Jezuïeten, Oude Abdijn, Dorpsplein 9 : III,1,2,3,5,6

Eeklo

P St.-Vincentius, Kerkstraat 7 : I,1,4,5; II,1,2

St.-Vincentiuscollege, Zuidmoerstraat 133 : IV,5

Brs Minderbroeders, Markt 27 : III,1,2,3,4,5,6

Elene

P OLV-Geboorte, Wolvestraat 33 : II,1; I,4

Elverzele

P St.-Margriet, Dorpstraat 74 : II,1,2

Erpe

P St.-Martinus, Rooseveltlaan 15 : II,1,2,3,5

Ertvelde

P Kluizen, Pastorij : II,1,2

Etikhove

P Louise-Marie, Pastorij : II,1,2,3; IV,1

Gent

P St.-Baafs, Nederpolder 18 : II,1,2,3,4,5
P St.-Antonius, Forelstraat 60 : II,2,3,4,5
P St.-Coleta, St.-Coletastraat 24 : II,1,2,3,4,5
P St.-Jan Baptist, St.-Jan Baptiststraat 11 : II,1,2,5
P St.-Theresia, Meulestedesteenweg 182 : II,1,2,3
Z Apostolinnen, St.-Pietersnieuwstraat 95 : III,1,2,4,6
Z Nieuwenbosch, Lange Violettestraat 51 : III,2,4,5,6
Z H.-Jozef, Groene Briel, Kortrijksesteenweg 75 : III,1-6
Z Kapucinessen, Keizersvest 5 : III,2,3,4,6
Z van Liefde, Zwartzusterstraat 30 : III,1,2,4,5,6; IV,1-5
Z ..., Leeuwstraat 1 : III,4,6
Z Clarissen-Coletienen, St.-Elisabethplein 13 : III,4,5,6
St.-Amandusinstituut, St.-Michielstraat 15 : III,1,2,3,4,5,6; IV,1,2,3,4,5
Brs St.-Jan de Deo, Fratersplein 9 : III,1,2,6
Brs van Liefde, Zwartzusterstraat 30 : III,1,2,4,5,6; IV,1-5
Prs Dominikanen, Hoogstraat 41 : III,1,2,3,4,5,6
Prs Karmelieten, Burgstraat 46 : III,4,1,6
Prs Jezuiten, St.-Barbaracollege, Savaanstraat 33 : III,1,2,4

Gentbrugge

P H. Simon, Klokstraat 27 : II,1,5
P St.-Eligius, Peter Benoitlaan 50 : II,1,3,4

Geraardsbergen

P St.-Bartolomeus, Hunnegemstraat 25 : I en II
Z Arme Klaren, Penitentenstraat 27 : III,2,6
Z Priorij Hunnegem, OSB, Gasthuisstraat 100 : III,1,2,3,4,5,6,
St.-Catarinacollega, Collegestraat 11 : IV,2,3

Gijzegem

Z Vincentius-à-Paulo, Stationstraat 1 : III,1,2,3,4,5,6; IV,1,2,3,4

Goefferdinge

P St.-Bavo, Kerkstraat 9 : II,1,2,3

Gottem

P St.-Martinus, Pastorij : II,1

Hamme

P Hamme Zogge, Zogge 5 : II,1,2,4

Heurne

P St.-Amandus, Dorpstraat 29 : II,1,2,3,4

Hillegem

P St.-Bartolomeus, Provinciebaan 97 : II,1,5

Iddergem

P St.-Amandus, Pastorij : II,1,2,3,4,5

Kalken

P St.-Denijs, Dorpstraat 6 : II,1,5

Kallo

P St.-Petrus en Paulus, Pastorij : II,1,2,3,5

Kemzeke

P St.-Jacob, Kemzekestraat 1 : II,1

Kieldrecht

P St.-Michiel, Oud Arenberg 1 : I,II,III en IV

Lebbeke

P OLV, Pastorij : II,1,2,4

Lokeren

Brs Minderbroeders, Luikstraat 40 : III,1,2,3,5,6

Maldegem

P St.-Jozef, Brezendedreef 8 : II,1,2,5

P Vincentius-à-Paulo, pastorij : II,1,2

Z Donkstraat 116 : IV,1,2,3

Mater

P St.-Martinus, Fonteinstraat 2 : II,1,2,3,4

Meigem

P St.-Niklaas, Pastorij : II,1,2,3,4,5

Melle

Prs Jozefieten, Brusselsesteenweg 431 : III,2,3,4,6; IV,2,3,5

Mere

P St.-Bavo, Pastorij : II,1

Merebeke

P St.-Pietersbanden, Hundelgemsesteenweg 339 : II,1,3,5

School, Hundelgemsesteenweg 239 : IV,2,3

Michelbeke

P St.-Sebastiaan, Pastorij : II,2,3,4

Middelburg

P St.-Petrus en Pauls, Markt : II,1,3

Moerzeke

P St.-Martinus, Pastorij : II,2,3,5

Moorsele

P St.-Martinus, Kerkstraat 1 : II,1,2,3

Mullem

P H. Hilarius, Dorp 11 : II,1,5

Munte

P St.-Bonifatius, Pastorij : II,1,2,5

Nederbrakel

Z van het H. Hart, Kasteelstraat 49 : III,2,4,6

Nieuwkerken-W.

P OLV ten Bos, Pastorijsstraat 31 : II,1

Ninove

P OLV-Hemelvaart, Biezenstraat 17 : II,1,2

Nokere

P St.-Ursmarus, Waregemstraat 125 : II,1,2,3

Nukerke

P OLV-Hemelvaart, Dorp 3 : II,1,2,3,5

Oostakker

Z St.-Vincentius, Kapellestraat 7 : III,2,4,6

Brs OLV van Lourdes, St.-Jozefstraat 7 : III,6; IV,2,3

Prs Jezuïeten, OLV-dreef 8 : V : gegevens over bedevaarten

Oosterzele

P St.-Gengulfus, Dorp 55 : II,5

Oudenaarde

P Centrum, Markt 39 : I en II

P St.-Laurentius, Enameplein 18 : II,1,2,3

P OLV van Pamele, Pamelekerkhof 4 : II,1,2,3

P St.-Martinus Volkegem, de la Kethulleplein 4 : II,1

Z Bernardinnen, St.-Walburgakerkhofstraat 9 : III,2,3,4,6

Z Karmel, Einestraat 36 : III,2,5,6

OLV college, Hoogstraat 30 : IV,2,3,4

Outer

P St.-Amandus, Pastorijsstraat : II,1,2,3

Ouwegem

P St.-Jan de Doper, Ouwegemstraat 2 : II,1,2,3,4

Z ..., Dorp 76 : III,1,4; IV,1,2,3,4,5

Overboelare

P St.-Aldegondis, Kloosterstraat 1 : II,1,2,4

Overmere

Z ..., Schoolstraat 1 : IV,1,2,3,4,5

Ronse

P St.-Martinus, Kerkplein 18 : II,1,2

Ronsele

P St.-Gengulfus, Dorpstraat 1 : II,1,2

Rozebeke a/d Zwalm

P OLV Bezoeking, Dorp 59 : II,1,2; V : bedevaarten

Scheldewindeke

P St.-Christoffel, Pastorijsstraat : II,1,2,5

St.-Amandsberg

P St.-Amandus, Gentstraat 5 : II,1,2,3,5

Z OLV-Visitatie, Gentstraat 3 : III,1-6; IV

St.-Denijs-Westrem

P H.-Dionysius, Pastorijsdreef 2 : II,1,2

St.-Niklaas

P St.-Niklaas, Ankerstraat 81 : I en II

P OLV: II,1,2,3

Bisschoppelijke Normaalschool, Kasteelstraat 8 : IV,1,2,3,4,5

Z OLV Presentatie, Plezantstraat 23 : III,1,2,4,6; IV,1,2,3

Z Karmelietessen, Veldstraat 2 : III,6

Z Berkenboom, Kalkstraat, OLV-plaats 5 : IV,1,2,3,4

Vrije Technische Scholen, OLV-plaats 5 : IV,1,2,3,4

St.-Pauwels

P St.-Pauwels, Pastorijsstraat 5 : II,1,2

Tielrode

P St.-Petrus, Gentstraat 7 : II,1

Uitbergen

P St.-Pietersbanden, Pastorijs : II,3

Viane

P St.-Amandus, Pastorijs : II,1-5

Vinkt

P H. Bartolomeus, Pastoor Heerdweg 13 : II,1,2,3

Waasmunster

P OLV, Kerkstraat 39 : II,5

Abdij OLV Rozenberg, Kerkstraat 32 : III,1,2,3,4,5,6

Wanzele

P St.-Bavo, Molenstraat 1 : II,1,2,3,4,5

Welle

P St.-Pietersbanden, Grote Plaats 16 : II,1,2

Wieze

P St.-Salvator, Pastorijs : II,1,2

Zaffelare

P Dorp 79 : II,1,2,3,5

Zandbergen

P OLV, Peperstraat 5 : II,1,2,3,5

Zingem

P, Kwaadstraat 13 : II,1

Zonnegem

P St.-Stefaan, Halleweg 16 : II,2

Zottegem

P Centrum, Kasteelstraat 18 : I en II

College OLV van Deinsbeke, Kasteelstraat 55 : IV,1,2,3,4

3. ANDERE ARCHIEFFONDSEN

Het Bisschoppelijk Seminarie te Gent bezit een belangrijke verzameling documenten, waarvan de inventaris onlangs werd gepubliceerd (1).

Het Rijksarchief te Gent bezit buiten het dekanaal archief van Deinze, in principe geen hedendaags kerkelijk archief. Aanvullende gegevens kunnen echter gevonden in het provinciaal en de gedeponeerde gemeentelijke archieven.

Het Rijksarchief te Ronse bewaart enkele stukken over het St.-Antoniuscollege, de technische school Depoorter, de wezenschool en het dekanaal archief van Ronse.

Het Rijksarchief te Beveren-Waas van haar kant bezit verschillende fragmenten uit hedendaagse kerkarchieven : het gelden hier hoofdzakelijk gegevens over broederschappen en kerkrekeningen van de parochies Bazel, De Klinge, Haasdonk, Temse en Vrasene.

Vele zuster- en broedercongregaties stonden hun archieven af aan het hoofdhuis. Vermelden we in dit verband het onderzoek van Juf. de Villermont, uitgevoerd met de financiële steun van het ICHG, in de archieven der voornaamste tweetalige zustercongregaties, en waarvan de bevindingen binnen afzienbare tijd zullen worden bekendgemaakt.

Het besluit bij dit overzicht kan niet onverdeeld positief klinken : niet alleen werden reeds vele archieven vernietigd gedurende W.O. I of II, het resterende is dikwijls nog moeilijk toegankelijk of ondeskundig bewaard en vertoont in vele gevallen de grijze uniformiteit der administratieve correspondentie betreffende het temporeel.

Anderzijds mag gezegd dat de dekanale archieven een bron vormen van eerste rang : ze bewaren meestal afschriften der dekanale visitaties, vooral voor de periode vóór 1850, en laten toe door wederzijdse aanvulling, alle bisschoppelijke rondschrjvens aan de dekens terug te vinden, ook degene die in het bisschoppelijk archief ontbreken. De deken was bovendien ook pastoor van een belangrijke parochie : de ledenlijsten der broederschappen zijn dikwijls zo gedetailleerd opgesteld (beroep en adres der leden) dat ze toelaten

(1) J. ROEGIERS, *Inventaris van het archief van het bisschoppelijk seminarie te Gent. Fondsen Hiëronymieten, Seminarie, Fundatie Lemmens-Broeckx en Fundatie Goethals*, Gent, 1971.

enige sociale geleding binnen het devotieleven te onderkennen. De persoonlijke correspondentie ten slotte van de deken met de bisschop en de pastoors van zijn district kan nuttige inlichtingen verstrekken over lokale toestanden.

Het ware te hopen dat deze fondsen in monografieën zouden verwerkt worden, en zich aldus de aandacht zouden zien te beurt vallen die ze verdienen.